

Zenon Fajfer: Stawką jest wolność

- Zmęczenie grą, manipulacją i udawaniem jest potworne – mówi Zenon Fajfer, ceniony dramaturg, autor „Uwolnienia”, nagrodzonego w V Konkursie Dramaturgicznym Strefy Kontakt w Teatrze Współczesnym we Wrocławiu. Prapremiera 28 października.

Publikacja: 27.10.2023 18:34

"Uwolnienie"

Foto: materiały prasowe/fot. Filip Wierzbicki

Jacek Cieślak

Mieliśmy już sztukę „Obrażanie publiczności” Petera Handkego oraz wiele tekstów i spektakli, które prowokowały widzów. Czy zgodnie z tytułem „Uwolnienie” – zależy panu na wyzwoleniu widzów, że użyję słowa cenionego przez Wyspiańskiego?

Czy tego chcemy czy nie, wszyscy znajdujemy się po tej samej stronie kurtyny, w tej samej przestrzeni, za którą jesteśmy współodpowiedzialni. Może istnieje jakaś inna strona, nie wiem. W sztuce oddają to wyobraźni czytelników, reżyserów, aktorów, scenografów i wszystkich osób zaangażowanych w spektakl, które później ten problem stawiają przed widownią. Na pewno sama chęć prowokowania widzów nie byłaby dla mnie powodem do pisania takiego tekstu, w teatrze prowokować można, nie burząc czwartej ściany. A tytułowe „Uwolnienie” można rozumieć na wiele sposobów, nie chciałbym narzucać konkretnej interpretacji. Tym bardziej, że dla mnie samego jest to kwestia otwarta.

Jedną z cech naszej rzeczywistości, zwłaszcza zsięciowanej, jest brak czytelnych granic między prawdą a kłamstwem, fikcją a faktem, niustanna prowokacja i gra. Widzowie nie są pewni, kto na widowni udaje, a każdy coś gra.

Może to jest stan, który sam na co dzień odczuwam. I zapewne nie tylko ja. Zmęczenie tą grą, tą manipulacją i udawaniem, również przed samym sobą, jest potworne, głód prawdy jeszcze większy. Ktoś to umiejętnie rozgrywa i na tym korzysta, zawsze znajdzie się jakieś stoisko z biletami.

Zenon Fajfer

archiwum prywatne

Czy masz literę M na dłoni?

Zaprojektował pan spektakl pojemny jak biblioteka, a może nawet jak Internet, wieloznaczny, ale wyróżnia go chyba myśl, by widzowie przestali być widzami narzucanych im spektakli, tylko stali się aktywnymi współtwórcami rzeczywistości.

Cieszy mnie, że pan tak to odbiera, bo reakcje na tę sytuację mogą być skrajnie odmienne. Dając możliwość współdecydowania o ostatecznym kształcie utworu, staram się traktować odbiorców mojej sztuki partnersko. Stawką jest wolność i wynikający z tego paradoks – konieczności wybierania. Oczywiście, brak wyboru też jest wyborem, ale wtedy nie mamy już wpływu na nic. W mojej twórczości czytelnicy ani widzowie nigdy nie mieli statusu neutralnego obserwatora, w taką wygodną perspektywę po prostu nie wierzę. Wydaje nam się, że coś obserwujemy z bezpiecznego dystansu, po czym niespodziewanie znajdujemy się w oku cyklonu. Jak w mojej pierwszej sztuce – „Madam Eva, Ave Madam”, którą wyreżyserowałem w autorskim Teatrze Zenkasi w 1992 roku. Grali w niej aktorzy z niepełnosprawnością ruchową, poruszający się na wózkach inwalidzkich, co było wtedy całkowitym szokiem i nowością. Część widowni także mogła zasiąść na wózkach, jednak zdecydowali się na to nieliczni, tak silny był lęk i opór. Przełamaliśmy tabu. Sam zresztą nie wiem, czy miałbym odwagę w takim ryzykownym miejscu usiąść.

Uruchomił pan też porzucony rekwizyt teatru, czyli kurtynę. Dla jednych jest symbolem czytelnej granicy między konwencją sztuki a życiem, zapowiada tajemnicę, bajkę, inny świat, oderwanie od rzeczywistości, gdzie niustannie narusza się granice konwencji, ale jest też kafkowsko-beckettowskim symbolem niedostępności.

Bez wątplenia wszystkie te sensory i symbole są tam ukryte. I pewnie jeszcze inne, jako autor nie chciałbym jednak przesądzać, czym ta kurtyna jest lub nie jest, każdy ma prawo do swojego rozumienia i swoich odczuć. Chyba tę wielość możliwych, a nie dających żadnej pewności odpowiedzi – i wynikających z tego lęków, nadziei, oczekiwań – chciałem przeżyć wspólnie z innymi, poczuć wspólnotę.

Pojawiają się też w „Uwolnieniu” oficjele. Spóźnieni, co znaczące. Mamy lektkę. Widzowie czekają na Godota?

Może być też odwrotnie, to Godot czeka na nas – nie wiem, co by z tego mogło wyniknąć, ale niekoniecznie coś dobrego. Wciąż powtarzamy te same rytuały, tylko jednych oficjeli zastępują inni, uprzywilejowanych jeszcze bardziej uprzywilejowani, na których zawsze czekają miejsca przed. Ale spojrzenie z tyłu czy z boku daje czasami prawdziwszy obraz. Nie chciałbym jednak, żeby polityka przysłoniła inne odczytania „Uwolnienia”. Może jest to również próba uwolnienia się od polityki.

Nie pierwszy raz uczynił pan ważną formę tekstu, którą można nazwać "chór 3D". Proszę przypomnieć wcześniejsze próby i powiedzieć, jak zareagował na zapis nowej sztuki reżyser Kuba Kowalski?

No, to jest cała liberatura, którą od trzydziestu lat tworzę, sam i wspólnie z Katarzyną Bazarnik. Liberatura, czyli literatura totalna, w której nie tylko forma tekstu jest znacząca, ale również forma książki (łacińskie liber). U mnie treść i forma są nierozdzielne, tak jak nierozdzielne są trzy tomy w „Okaleczeniu”. Staram się na formę książki mieć wpływ, podobnie jak reżyser ma wpływ na przestrzeń w teatrze. Poemat „Spoglądając przez ozonową dziurę” włożyłem do prawdziwej butelki, a drukowane „Powieki” urywają się w pół słowa, przechodząc na ekran. We wszystkich tych książkach istnieje dodatkowy, niewidzialny wymiar tekstu. Z kolei przeznaczony na scenę „Odłot”, brawurowo wyreżyserowany przez Annę Augustynowicz, rozgrywa się symultanicznie w dwóch równoległych przestrzeniach. To wszystko są moje autorskie inscenizacje, wywołujące performance w czytelniku. A jak na „Uwolnienie” zareagował reżyser? Chyba zadziwił go ten tekst i wizja, która się z niego wyłania. W różnych wypowiedziach Kuba Kowalski podkreśla oryginalność „Uwolnienia” na tle współczesnej dramaturgii i jego uniwersalność, przyrównując do partytury muzycznej, którą sam musiał rozpisać na głosy aktorów. Marzy mi się, żeby ta partytura, obojętnie z której strony kurtyny, pięknie wybrzmiała.

Nagrodą za uwolnienie ma być dowolny spektakl, jaki widzowie chcą zobaczyć lub stworzyć? Czytamy:

„Drodzy Czytelnicy i Widzowie,

Aktorki i Aktorzy, Reżyserzy i Reżyserki,

teatr Wasz widzę ogromny,

teatr Wasz widzę wielki.”

Wierzę, że „Uwolnienie” to sztuka, który nigdy się nie kończy, widzowie wychodząc z teatru, zabiorą ten teatr i jego tajemnice ze sobą. Nawet jeśli nie uda im się zobaczyć, co jest po drugiej stronie kurtyny, jeśli w ogóle cokolwiek jest, będą w sobie rozgrywać nienapisany, ale potencjalnie istniejący akt.

© Licencja na publikację

© © Wszystkie prawa zastrzeżone

Źródło: rp.pl

